

Пономаренко О. В.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації

Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Павліченко Л. В.,

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації

Інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДИСКУРС 2020: ЕВОЛЮЦІЯ ЧИ РЕВОЛЮЦІЯ? (ЗМІНИ ГЕРМАНО- ТА РОМАНОВОМОВНОГО ДД ПІД УПЛИВОМ ПАНДЕМІЇ)

Анотація. У цій науковій розвідці – вперше в історії сучасних україномовних філологічних досліджень – порушено питання кардинальних змін, які зазнав дипломатичний дискурс західноєвропейських країн за минулий рік, а саме – у період і як наслідок пандемії COVID-19. Констатовано революційний характер таких перетворень. Проаналізовано ті аспекти комунікації кар'єрних дипломатів, в яких ці модифікації виявилися найбільш відчутними та значущими. З-поміж останніх істотними є, зокрема: поява нових форм і підвидів дипломатичного дискурсу, а відтак – подальше розгалуження архітектоніки дипломатичного дискурсу, розширення кола його учасників, диверсифікація каналів зв'язку та передачі інформації, модифікація правил дипломатичного протоколу з відповідними змінами як суто лінгвального, так і прагмалінгвістичного аспектів спілкування, нівелювання компоненту «мови тіла», кінетики та просодики, посилення міждисциплінарних зв'язків з урізноманітненням тематики обговорюваного кола питань і переважанням маркерів медичного дискурсу, актуалізація глосарію дипломатичного дискурсу – переважно, за рахунок його розширення та збагачення. Автори статті привертають увагу колега-мовознавців, політиків-міжнародників і широкого загалу до чергової зміни канону дипломатичного дискурсу як адаптативної реакції на світові трансформації, називають основні лінгвальні та прагмалінгвальні новоуведення, вкотре підкреслюють значущість інтердисциплінарних зв'язків суміжних і віддалених наук і галузей знань, акцентують увагу на зародженні нового напрямку філологічних досліджень, подальше вивчення та розвиток якого уможливить констатацію появи та формалізацію нової моделі комунікації в контексті розробки комплексної теорії комунікації в цілому та достеменний і деталізований опис сучасного канону дипломатичного дискурсу, зокрема.

Ключові слова: еволюція, зміни, нова комунікативна парадигма, дипломатичний дискурс, Covid/коронавірус.

The COVID-19 pandemic has certainly shaken up old structures and accelerated 180-degree changes and innovation. Diplomacy and multilateral systems are no exception [1].

Постановка проблеми. 2020 рік сколихнув відносно рівновагу світового суспільства, перетворивши чергове коло еволюції на революційних сплеск. А своєрідним пусковим механізмом став вірус «з короною, хоч і некоронований», що спромігся проникнути – без перебільшення – у кожен клітинку й молекулу всього живого та бездиханного, матеріального та віртуального цього світу. Природні мови, котрі часто порівнюють з організмом, теж не уникли змін. Останніх зазнали більшість мовних засобів, методів, прийомів, систем; комунікативна парадигма у цілому та окремі дискурси зокрема. Серед тих, які відреагували з-поміж перших, виявився і дипломатичний дискурс (*надалі – ДД*) – англійський як аналог *lingua franca* та романомовний як такий, що сумарно обслуговує комунікацію не менше третини світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Власне, огляд останніх у часі наукових розвідок суто лінгвістичного (філологічного) спрямування, присвячених кардинальним змінам у ДД під впливом трансформацій громадянського суспільства, був би здебільшого повторенням саме наших статей, опублікованих у 2019–2020 роках, – а відтак не містив би новизни. Пояснюється ця обставина тим фактом, що з наявних філологічних досліджень нам не вдалося знайти жодного, присвяченого стрімким змінам дипломатичного дискурсу, породжених власне COVID-19.

Однак, заради наукової точності, наведемо низку релевантних наукових розвідок, дотичних до окресленої теми.

Отже, для усвідомлення сутності й особливостей *дискурсу* в цілому, а також розуміння його найпопулярніших дефініцій варто згадати праці вітчизняних і зарубіжних авторів. Зокрема,

явищу дискурсу в різні часи приділяли увагу: Н.Д. Арутюнова [2], виробляючи його визначення та характеризуючи дискурс як «мовлення, занурене у життя»; А.М. Баранов [3]; М.М. Бахтін [4]; Ф. Бацевич [5]; А.О. Кибрик [6]; К. Кузько [7], О.О. Селіванова [8]; Е. Гофман/Goffman [9], К.С. Серажим [10] та багато інших.

Наразі існує декілька підходів до *класифікації дискурсу*, залежно від досліджуваного аспекту, властивостей, ознак тощо. Серед слов'янських авторів до цього питання одним із перших звернувся В.О. Карасик [11], який запропонував власну деталізовану класифікацію, інша повна класифікацій належить Г. Почепцову [12]. Т. ван Дейк [13] долучилася як до вироблення дефініції, так і до виділення основних типів дискурсів. Типології дискурсу в лінгвістиці присвятила увагу О. Страшевська [14].

Кожен із дослідників розробляв свою класифікацію чи типологію на основі одного з численних аспектів. При цьому слід пам'ятати, що жодна архітектоніка не є константою, оскільки на шляху еволюції окремі дискурси зливаються між собою чи розщеплюються на подальші підвиди. Цей процес торкнувся і *дипломатичного дискурсу*, остаточної дефініції та однозначного статусу якого досі одноставно не визначено, але історію становлення можна простежити у роботах багатьох мовознавців [15–22]. Останні кваліфікують його, визначаючи і як частину політичного, і як самостійне утворення – монолітне чи багатокомпонентне, з розгалуженою архітектонікою.

Ми дотримуємося позиції, що у найзагальнішому сприйнятті ДД – це сукупність мовних і мовленнєвих інтеракцій кар'єрних дипломатів [23]. І саме у такому розумінні трактуємо досліджуване явище у цій статті.

Упродовж своєї еволюції ДД мав періоди відносної стагнації, поступального розвитку та бурхливої революції. Останнє, власне, відбувається на очах дослідників сьогодення. ДД завжди формувався значною мірою під впливом екстралінгвальних факторів і напружував залежав від змін як у межах певної країни, так і на міжнародній арені (миттєво реагуючи та відображаючи ці трансформації у формі та змісті генерованих висловлювань).

Відтак реалії сучасної комунікації унаочнюють, як стрімко і різко трансформувалося спілкування кар'єрних дипломатів, а тому виникла потреба у його дослідженні, описі, кваліфікації та класифікації на новітньому етапі його неперервного розвитку. Остання обставина і сформувала предмет і мету актуальної наукової розвідки.

Мета цієї статті – привернути увагу вчених-мовознавців, політиків-міжнародників і широкого загалу до чергової зміни *канону дипломатичного дискурсу* як адаптивну реакцію на світові трансформації, зацентрувати на і їх впливові на *природні мови*, укотре підкреслити *значущість міждисциплінарних зв'язків* окремих наук і галузей знань, вказати на *новий напрям філологічних досліджень*, який варто заснувати у відповідь на виклики суспільства, потреби якого забезпечують аналізовані нами природні мови, звернути увагу колеґ-лінгвістів на те, *яким чином дипломатичний дискурс* країн романського та германського мовних ареалів *реагує* на неминучий вплив зовнішніх (екстралінгвальних) чинників, і проілюструвати, зокрема, *яких модифікацій зазнають* при цьому внутрішні (лінгвальні) *структури* та праґмалінгвістичні компоненти сьогоденної комунікації дипломатів.

Виклад основного матеріалу. Наразі ДД зазнає основних перетворень не лише під впливом кардинальних політич-

них подій світового масштабу, але і як реакцію на зміни в інших – дотичних і віддалених сферах людської життєдіяльності, а також відповідних суміжних і несуміжних дискурсах, що їх обслуговують [24].

Це явище вкотре засвідчує відкритість ДД як системи, динамічність його комунікативної парадигми та значущість міждисциплінарних зв'язків у сучасній моделі комунікації. Найпершою реагує лексична система, що є передбачуваним. Натомість очікуваними, хоча і непередбачуваними у своєму розвитку, є кардинальні зміни та новоуведення у комунікативній моделі професійного ДД у цілому в частині осучаснення каналів комунікації, з логічним добором лінгвальних засобів, стратегій і тактик тощо.

Пандемія, що охопила світ у минулому році, позначилася і дипломатичному дискурсі [25] та переформатувала його модель комунікації. На нашу думку, цей вплив найістотніше відчувається у:

- *появі нових форм* (підвидів) дипломатії та – дзеркально – *дипломатичного дискурсу* (digital diplomacy, online diplomacy, virtual diplomacy, covid diplomacy) [26; 27];

- *зміні канону дипломатичного дискурсу* на загал, а саме революційному перетворенні з явища «камерального» – закритого та призначеного для певного обмеженого кола осіб, переважно професійних дипломатів – на відкритий майданчик обговорення зовнішньополітичних викликів (*Diplomacy goes virtually*) [28];

- *розширенні кола учасників* (комунікантів, авторів і реципієнтів повідомлень) дипломатичного дискурсу: відтепер нормою є залучення широкої громадськості, а не лише кар'єрних дипломатів до діалогу на ключові теми міжнародних відносин;

- *диверсифікації каналів зв'язку* та передачі інформації, зокрема неможливість безпосередніх контактів і, почасти, заборона на зустрічі у форматі тет-а-тет чи за зачиненими дверима загострила необхідність опанування сучасними інформаційними технологіями, активне використання можливостей мережі Інтернет, аудіо-відео зв'язку. У сучасній дипломатичній комунікації поширення повідомлень через соціальні мережі вже не є новиною. Однак відеоконференції у реальному часі на платформах Skype, Zoom, GoogleMeet тощо замість потиску рук і шведських столів – це наслідок адаптації та намагання підтримати континуальність роботи в умовах локдауну (Online meetings have long been seen as a poor substitute for face-to-face ones [29]);

- *модифікації* правил дипломатичного протоколу, з відповідними змінами суто *лінгвального компоненту протокольного спілкування* (спрощення чи нехтування формулами привітання-прощання, довгими зворотними звертаннями чи подяками) [30];

- *нівелюванні компоненту «мови тіла», кінетики та просодики* в комунікації формату он-лайн – частково через об'єктивні (якість зв'язку, зображення, звуку), так і суб'єктивні (маніпуляція обставинами) чинники;

- *посиленні міждисциплінарних зв'язків* з відповідним *урізноманітненням тематики* обговорюваних питань і пояснюваним *переважанням* типових маркерів *медичного дискурсу* (health diplomacy, global health diplomacy, global health diplomatic issues) [31; 32];

- *актуалізації (ревізії та модифікації) основного глосарію* дипломатичного дискурсу за рахунок створення неологізмів на

позначення понять, яких досі не існувало (diplomatic netiquette), розширенню термінології (covid-diplomacy) тощо.

Висновки. Визначальною особливістю глобалізованого суспільства першої чверті XXI століття є постійна трансформація з паралельною адаптацією структури на різних рівнях. Ці модифікації стосуються – без винятків – усіх аспектів людської діяльності, включаючи спілкування. Кардинальні екстралінгвальні зміни істотно позначилися і на комунікативній парадигмі, спричинивши в ній революційні перетворення. Зокрема, як це було досліджено, пандемія вийшла за межі суто медичної проблеми; вона заторкнула сфери міжнародної економіки, політики, міждержавних і міжособистісних зв'язків. Цей процес не обійшов стороною і національні мови з усією палітрою їх дискурсів. Укотре була засвідчена значимість міждисциплінарних зв'язків, інтегральності процесів і миттєвої реакції лінгвальних і прагмалінгвальних засобів як формантів комунікативної парадигми на загал і її сучасної/актуальної моделі комунікації.

Еволюція дипломатичного дискурсу та спостереження мовознавців за цим процесом у контексті глобальних суспільних трансформацій сприятимуть точнішій та достеменній розробці сучасної моделі комунікації а також комплексної та деталізованої теорії комунікації у цілому.

Література:

- Muñoz Maricela. Diplomacy in times of COVID-19. *DiploFoundation. DiploBlog*. URL: <https://www.diplomacy.edu/blog/diplomacy-times-covid-191.2020.01.16>. (Accessed 02.02. 2021).
- Арутюнова Н.Д. Дискурс. В: БЭС Языкознание. Москва : Большая Российская энциклопедия, 1998. 682 с.
- Баранов А.Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика: Учебное пособие. Москва : Флинта: Наука, 2007. 592 с.
- Бахтін М.М. Проблема тексту у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках. *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. за редакцією М. Зубрицької*. 2-ге вид. Львів : Літопис, 2001. С. 416–428.
- Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник]. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
- Кибрик А.А. Когнитивные исследования по дискурсу. *Вопросы Языкознания*. № 5. 1994. С. 126–139.
- Кузько К. Дискурс іноземномовної комунікації (колективна монографія). Львів : Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 495 с.
- Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підручник]. Полтава, 2008. 712 с.
- Goffman, E. *Forms of Talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1981. 344 p.
- Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти) : дис. ... д-ра філол.н. 10.01.08 / К.С. Серажим [Текст], Київ, 2003. 408 с. : рис. Бібліогр.: С. 346–372.
- Карасик В. О классификации дискурса. *Языковая личность*. Волгоград : Перемена, 2000. 228 с.
- Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. Москва : «Рефл-бук», Киев : «Ваклер», 2000. 656 с.
- Van Dijk T.A. *Studies in the Pragmatics of Discourse*. The Hague-Paris: Mouton, 1981. 331p.
- Страшевська О. *Типологія дискурсу як об'єкта лінгвістичних досліджень*. С. 76–78. URL : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/32507/1/18-76-78.pdf>. (Дата звернення: 28.01.2021).
- Stanko N., Ambassador. Chapter 2. Use of Language in Diplomacy. In: *Language and Diplomacy*. Ed. by J. Kurbaliya and H. Slavik. 2001. P. 39–47. [online]. URL : <http://www.diplomacy.edu/resources/use-language-diplomacy>. (Accessed: 05 December 2020).
- Волкова Т.А. Дипломатический дискурс в аспекте стратегичности перевода и коммуникации (на материале английского и русского языков) : дисс. канд.филол. наук.... 10.02.20. Челябинск, 2007.
- Зонова Т.В. Современная модель дипломатии: истоки становления и перспективы развития. Москва : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. 336 с.
- Кашишин Н.С. Особливості дискурсу та терміносистеми англomовних дипломатичних документів. Львів, 2009. URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/Fil/2009_81_2/Statti/77.pdf. (Дата звернення: 08.01.2021).
- Кожетева А.С. Дипломатический дискурс как особый вид институционального дискурса [Текст]. *Научный Вестник Воронежского государственного архитектурно-строительного университета. Серия: Современные лингвистические и методико-дидактические исследования*, № 1(17). Воронеж, 2012. С. 54–63.
- Метелица Е.В. Лингвoseмиотическое пространство дискурса дипломатического протокола (на материале текстов дипломатического протокола государственного департамента США) : дисс. ... на соискание ученой степени канд.филол.наук. – 10.02.04 – германские языки. Волгоград, 2002. 193 (263) с.
- Пазинич О.М. Функціонально-структурні особливості текстів дипломатичного листування : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Спеціальність 10.02.15 – загальне мовознавство : НАН України, Інститут мовознавства. Київ, 2001. 18 с.
- Терентий Л.М. Основные черты дипломатического дискурса. *Сборник научных статей Филологические науки*, № 9. Этно-, социо- и психолінгвістика. Москва, 2011. URL : http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Philologia/9_95680.doc.htm (дата звернення: 12.01.2021).
- Пономаренко О.В. Дипломатичний дискурс у Твіттері: твітінг і твіт як нові жанрові форми дипломатичної комунікації. *Стиль і переклад*: Зб.наук.пр. Випуск 1(5). Київ : ВПЦ «Київський університет», 2018. С. 282–297.
- Пономаренко О.В. Інтердискурсивність як провідна риса дипломатичного дискурсу (на матеріалі виступів Міністра закордонних справ Італії Дж.Терці ді Сант-Агата на ІХ Конференції Послів у Римі) [Текст]. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Іноземна філологія»*. Вип. 47. К.: ВПЦ Київський університет, 2014. С. 30–35.
- The Impact of Covid-19 on Diplomacy (2020, august). URL : <https://www.gpgovernance.net/blog/the-impact-of-covid-19-on-diplomacy/>. (Accessed: 02.01.2021).
- The COVID-19 crisis: A digital policy overview // *DWO*. Geneva internet platform. URL : <https://dig.watch/trends/covid-19-crisis-digital-policy-overview#view-15663-7>. (Accessed 02.01.2021).
- Пономаренко О.В. Архітектоніка сучасного дипломатичного дискурсу. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*. Вип. 1(52). Київ, 2020. С. 42–46.
- Kurbalija J. (2020.03.06) Diplomacy goes virtually as the coronavirus goes viral. *Diplo*. URL : <https://www.diplomacy.edu/blog/diplomacy-goes-virtual-coronavirus-goes-viral>. (Accessed: 02.01.2021).
- COVID-19 and Diplomacy*. URL : <https://www.diplomacy.edu/covid-19>. (Accessed: 02.01.2021).
- Corona Diplomacy: Will changes affect future practice?* 2020.06.30. URL : <https://www.diplomacy.edu/calendar/corona-diplomacy-will-changes-affect-future-practice>. (Accessed: 02.01.2021).
- Health Diplomacy spotlight on refugees and migrants // *WHO regional office for Europe*, 2019. 195 p. URL : <https://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/health-diplomacy-spotlight-on-refugees-and-migrants-2019>. (Accessed: 02.01.2021).
- Kickbusch, I., Lister, G., Told, M., Drager, N. (Eds.) *Global Health Diplomacy: Concepts, Issues, Actors, Instruments, Fora and Cases*. URL : <https://www.springer.com/gp/book/9781461454007>. (Accessed: 02.01.2021).

Ponomarenko O., Pavlichenko L. Diplomatic discourse 2020: evolution or revolution? (Changes of the Germanic and Romanic DD during the pandemic period)

Summary. This scientific investigation for the first time in the history of modern Ukrainian-language philological research raises the issue of radical changes that have undergone the diplomatic discourse of Western European countries over the past year, and namely in the period and as a result of the COVID-19 pandemic. The revolutionary nature of such transformations is stated. The aspects of communication of career diplomats in which these modifications proved to be the most tangible and significant are analysed. Among the latter the most significant are, in particular: the emergence of new forms and subtypes of diplomatic discourse, and thus, further branching of the architecture of diplomatic discourse, expanding the range of its participants, diversification of communication and information channels, modification of diplomatic protocol rules with appropriate both purely linguistic changes, and pragmalinguistic aspects of communication, levelling the component

of body language, kinetics and prosody, strengthening interdisciplinary links with the variety of topics and the predominance of markers of medical discourse, updating the glossary of diplomatic discourse, mainly by expanding it. The authors of the article draw the attention of peer linguists, international politicians and the larger audience of citizens, in general, to the current change in the canon of diplomatic discourse as an adaptive response to world transformations, identify the main lingual and pragmalingual innovations, once again emphasize the importance of interdisciplinary connections of related disciplines and remote sciences, draw attention to the emergence of a new direction of philological research, the further study and development of which will allow the emergence and formalization of a new model of communication in the context of developing a comprehensive theory of communication in general and accurate and detailed description of the modern canon of diplomatic discourse in particular.

Key words: evolution, changes, new communicative paradigm, diplomatic discourse, Covid/coronavirus.